

REFERAT O ZAVRŠENOJ MAGISTARSKOJ TEZI

NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU EKONOMSKOG FAKULTETA BEOGRAD

Odlukom Nastavno-naučnog veća Ekonomskog fakulteta br. 5287/1 od 09.12.2009. godine određeni smo za članove Komisije za ocenu i odbranu magistarske teze kandidatkinje **Sanje Popov Karan** pod naslovom „**Osiguranje kao metod upravljanja rizicima u malim i srednjim preduzećima**“. Pošto smo proučili rad podnosimo sledeći

R E F E R A T

1. Osnovni podaci o kandidatkinji i magistarskoj tezi

Sanja Popov Karan je rođena 1972. godine u Zrenjaninu gde je završila osnovnu i srednju Ekonomsku školu. Diplomirala je na Ekonomskom fakultetu u Beogradu 1995. godine na smeru Finansije, bankarstvo i osiguranje sa prosečnom ocenom 9.70. Na poslediplomskim studijama, smer Monetarni, bankarski i finansijski menadžment, položila je sve planom i programom predviđene ispite sa prosečnom ocenom 9.75 i odbranila dva seminarska rada.

Godinu dana (od juna 1996. godine do juna 1997. godine) radila je na Ekonomskom fakultetu u Beogradu kao demonstrator na predmetu Monetarna ekonomija. Od 1997. godine zaposlena je u Kompaniji „Dunav osiguranje“ i sada obavlja poslove direktora Direkcije za osiguranje malih i srednjih preduzeća u Generalnoj direkciji Kompanije u Beogradu. Završila je više specijalističkih kurseva iz oblasti osiguranja i ima zvanje ovlašćenog računovođe.

Završenu magistarsku tezu, obima 175 strana kucanog teksta, pod naslovom „Osiguranje kao metod upravljanja rizicima u malim i srednjim preduzećima“ Sanja Popov Karan je predala na ocenu 19.04.2010. godine. U izradi magistarske teze korišćeno je 71 bibliografskih jedinica (32 na engleskom jeziku i 39 na srpskom jeziku) i 29 internet sajtova.

2. Predmet i cilj magistarske teze

Mala i srednja preduzeća, kao jedni od osnovnih nosioca društveno-ekonomskog razvoja, predstavljaju vitalan i ekonomski efikasan deo privrede, koji može preuzeti inicijativu u oblasti razvoja i primene inovacija i tehničko-tehnološkog napretka, povećanja produktivnosti i konkurentnosti privrede. Ovaj sektor obuhvata veliki broj privrednih subjekata, zaposlenih itd. i njegov razvoj je jedan od ključnih faktora u procesu evropskih integracija Republike Srbije. Izuzetno je značajna spremnost sektora malih i srednjih preduzeća za brže osvajanje tržišta novih tehnologija, usvajanje potrebnih standarda i smanjivanje razlika u nivou razvijenosti u odnosu na Evropsku uniju.

Na osnovu prethodno navedenog možemo zaključiti da je neophodno da sektor malih i srednjih preduzeća shvati značaj i ovlada stručnim znanjima iz oblasti koje su bitne za njihovo uspešno poslovanje, među koje se svrstava i oblast upravljanja rizicima. Sistematski proces upravljanja rizicima obuhvata identifikaciju i evaluaciju rizika kojima su izloženi preduzeća i pojedinci, kao i izbor i implementaciju najadekvatnijih metoda i tehnika za sprečavanje ostvarenja ovih rizika.

Predmet magistarske teze je analiza primene osiguranja kao jednog od metoda upravljanja rizicima u malim i srednjim preduzećima. Osiguravajuća zaštita obezbeđuje nadoknadu štete što omogućava kontinuitet poslovanja, smanjuje neizvesnost u budućem razvoju preduzeća, obezbeđuje usluge, kao što su kontrola rizika, analiza izloženosti riziku, procena štete itd. Cilj magistarske teze je ukazivanje na doprinos osiguranja kao metode upravljanja rizicima uspešnom i izbalansiranom poslovanju malih i srednjih preduzeća što donosi boljitak i celokupnoj privredi.

3. Osnovne hipoteze od kojih se polazilo u istraživanju

U magistarskoj tezi su potvrđene sledeće hipoteze:

- a) Kvalitetno upravljanje rizicima, koje podrazumeva i dobro definisanje svih faza u procesu upravljanja, doprinosi poboljšanju poslovanja malih i srednjih preduzeća.** Upravljanje rizicima obuhvata identifikaciju i evaluaciju rizika kojima su izloženi preduzeća i pojedinci, kao i izbor i implementaciju najefikasnijih metoda i tehnika za sprečavanje ostvarenja ovih rizika. Osiguravajuća zaštita ima značajnu ulogu u uspešnom sprovođenju procesa upravljanja rizicima.
- b) Uvođenje novih proizvoda (ili paketa) osiguranja u vezi tehničkih rizika omogućiće brži razvoj proizvodno orjentisanih malih i srednjih preduzeća.** Paketi usluga osiguranja mogu se definisati na različite načine, ali oni u suštini predstavljaju „polise osiguranja na kojima je kombinovano dve ili više vrsta osiguranja, npr. imovina i odgovornost,.. Upravo su ovi paketi usluga osiguranja, koji vrše pokriće rizika u vezi procesa proizvodnje, važni za mala i srednja preduzeća koja imaju proizvodnu orijentaciju.
- c) Osiguranje od profesionalne odgovornosti značajno će uticati na poboljšanje performansi malih i srednjih preduzeća.** Ovom vrstom osiguranja pokrivena je zakonska građanska odgovornost osiguranika za čisto finansijske štete učinjene korisnicima usluge, koje nastaju kao posledica propusta i grešaka u obavljanju ovih usluga, kao i povredom propisa kojima je regulisana navedena delatnost. Odštetni zahtevi podneti od strane oštećenih protiv nekog malog i srednjeg preduzeća (MSP) ili protiv nekog pojedinca mogu biti veoma visoki i mogu ugroziti poslovanje tog subjekta.

4. Opis sadržaja magistarske teze

Rad se sastoji iz uvoda, četiri dela, zaključka i spiska literature.

U prvom delu magistarske teze koji nosi naslov „**Osiguranje kao metod upravljanja rizicima**“ (5-41. str.) detaljno je definisan rizik sa svih aspekata posmatranja. Posebno je potencirana definicija rizika sa ekonomskog aspekta, prema kojoj rizik predstavlja verovatnoću dešavanja ekonomski štetnog događaja. Upravljanje rizicima, kao što je u okviru tačke 3. Referata navedeno, podrazumeva sistematski proces koji obuhvata identifikaciju i evaluaciju rizika kojima su izloženi preduzeća i pojedinci, kao i izbor i implementaciju najadekvatnijih metoda za sprečavanje nastanka rizika. Navedene su, u ovom delu magistarske teze, osnovne karakteristike upravljanja rizicima, istorija upravljanja rizicima kao i mesto ove discipline u nauci i ukazano je na njen doprinos razvoju preduzeća. Posebno su istaknute različite uloge menadžera za upravljanje rizicima u malim i srednjim preduzećima kao i velikim preduzećima. Detaljno su istaknuti ciljevi upravljanja rizicima i faze u upravljanju rizicima. Predmet analize bile su prednosti i nedostaci najčešće korišćenih metoda za upravljanje rizicima: zadržavanje rizika, izbegavanje rizika, transfer rizika, kontrola i, najdetaljnije analizirano, osiguranje. Osiguranje predstavlja udruživanje svih onih koji su izloženi istim rizicima sa ciljem da zajednički podnesu štetu koja će zadesiti samo neke od njih. Sa aspekta pojedinca uloga osiguranja je dvostruka: zaštita osiguranika i zaštita trećih lica, a sa aspekta nacionalne ekonomije osiguranje predstavlja jednu od osnovnih poluga ekonomskog razvoja zemlje. Osiguranje predstavlja jedan od najznačajnijih metoda upravljanja rizicima. Ono se najčešće koristi u situacijama kada rizik ima malu verovatnoću realizacije ali nosi veliki potencijalni gubitak.

„**Upravljanje rizicima u malim i srednjim preduzećima (MSP)**“ (42-91. str.) analizirano je u drugom delu magistarske teze. Prema veličini preduzeća se diferenciraju na mala, srednja i velika. Preduzeća različite veličine imaju različite zakonske obaveze u pogledu osnivanja, poreskih oslobođenja itd. Na osnovu usklađivanja sa evropskim zakonodavstvom u Republici Srbiji je donet Zakon o računovodstvu i reviziji koji, kada je u pitanju razlikovanje preduzeća prema veličini, prepoznaje iste pokazatelje (ali blaže kriterijume) kao i u Evropskoj uniji, a to su: prosečan broj zaposlenih, visina godišnjeg ukupnog prihoda i prosečna vrednost imovine. Pripadnost preduzeća u određene granične vrednosti po dva od postojeća tri kriterijuma, opredeljuje njegovu veličinu. Tako je malo preduzeće ono koje zapošljava do 50 radnika prosečno, čiji je godišnji ukupan prihod do 2,5 miliona evra u dinarskoj protivvrednosti i/ili čija je vrednost imovine do 1 milion evra u dinarskoj protivvrednosti. Srednje preduzeće u Srbiji je ono koje ima prosečan broj zaposlenih između 50 i 250 radnika, čiji je godišnji ukupan prihod između 2,5 i 10 miliona evra u dinarskoj protivvrednosti i/ili čija je vrednost imovine između 1 milion i 5 miliona evra u dinarskoj protivvrednosti. Kandidatkinja Sanja Popov Karan je za potrebe analize upravljanja rizicima u malim i srednjim preduzećima posmatrala i preduzetnike kao mala preduzeća. Posebna pažnja u ovom delu magistarske teze je posvećena postojanju visoke stope propadanja (stope neuspeha) malih i srednjih preduzeća. U pretposlednjem poglavlju ovog dela magistarske teze obrađen je Standard za upravljanje rizicima koji je rezultat rada tri glavne organizacije za upravljanje rizikom u Velikoj

Britaniji, a to su: Institut za upravljanje rizikom, Udruženje menadžera za osiguranje i upravljanje rizicima i Nacionalni forum za upravljanje rizikom u javnom sektoru. Način efikasne primene procesa upravljanja rizicima u malim i srednjim preduzećima prezentiran je u okviru poslednjeg poglavlja ovog dela magistarske teze. Navedeno je da imovina malih i srednjih preduzeća može biti ugrožena od sledećih rizika: rizik od požara, izliva vode, rizik od provalne krađe, rizik loma mašina, informatički rizici, transportni rizici itd. U okviru organizacije poslovanja u malim i srednjim preduzećima izdvajaju se: rizici vezani za razvoj poslovanja, rizici vezani za ugovaranje posla itd., a u okviru kadrovskih poslova: bezbednosti zaštita na radu, rizik zapošljavanja, greške u radu itd.

Treći, centralni, deo magistarske teze pod naslovom „MSP i osiguranje“ (92-138. str.) obuhvata analizu osiguranja kao metode upravljanja rizicima u malim i srednjim preduzećima. Posebna pažnja je usmerena na utvrđivanju specifičnosti malih i srednjih preduzeća kao kupaca usluga osiguranja. Ona su nedovoljno edukovana o ulozi osiguranja u upravljanju rizicima i posmatraju cenu i jednostavnost usluge kao ključne kriterijume za odlučivanje koji konstantno imaju istu težinu. Osnovna dilema koja se javlja kada je u pitanju određivanje vrste usluge i načina njenog plasiranja MSP klijentima nalazi se na relaciji: masovni proizvodi ili pojedinačni tj. individualni proizvodi i izbor kanala prodaje. Motivi, odnosno razlozi preduzeća za kupovinu usluga osiguranja mogu se svrstati u sledeće kategorije: zakonske obaveze, ugovorne obaveze, obezbeđenje dodatnih benefita za zaposlene i zaštita bilansa uspeha, što je detaljno analizirano u ovom delu magistarske teze. Generalno posmatrano, prema vrstama osiguranja, mogu se izdvojiti tri velike celine koje MSP prilikom odabira osiguravajućeg pokrića, kao načina upravljanja rizicima, trebaju da imaju u vidu, i to: osiguranje zaposlenih, osiguranje od odgovornosti i osiguranje imovine. Karakteristično je za mala preduzeća, naročito za preduzetnike, da su po svom ponašanju slični fizičkim licima i zato osiguravajuće kompanije kreiraju usluge i koriste kanale distribucije u skladu sa ovim saznanjima. Za srednja preduzeća osiguravajuće kompanije formiraju poseban pristup uzimajući u obzir njihove karakteristike. Poslednja dva poglavlja ovog dela magistarske teze posvećena su detaljnoj analizi paketa usluga osiguranja koji se najčešće nude malim i srednjim preduzećima, sa praktičnim primerom pristupa segmentu MSP od strane osiguravajuće kompanije. Paketi osiguranja su dizajnirani prema potrebama određene grupe osiguravanih i uključuju veći broj vrsta osiguranja što utiče na smanjenje ukupne premije osiguranja. Kada se rizici smanje, poslovanje preduzeća postaje bezbednije i mnogo sigurnije. Preduzeće koje je upoznato sa rizicima u svom poslovanju i drži ih pod kontrolom, mnogo je bolje pripremljeno u slučaju da se dogodi nezgoda, a to se može postići, kao što je već prethodno navedeno, kupovinom određenih paketa usluga osiguranja koji pokrivaju kompleksne rizike.

„MSP kao ciljna grupa za osiguranje u svetu i u Srbiji“ (139-167. str.) je naslov četvrtog dela magistarske teze. Posebno je analiziran potencijal za osiguranje MSP u zemljama Evropske unije kao i kapacitet ponude usluga osiguranja od strane reprezentativnih osiguravajućih kompanija. Kao rezultat istraživanja prezentiran je zaključak da mala i srednja preduzeća nisu dovoljno obuhvaćena osiguranjem ne samo u nerazvijenim ekonomijama već i u nekim razvijenim zemljama sveta. Međutim, u

razvijenim zemljama sveta postoji definisan veći broj paketa usluga osiguranja koji uključuje različite vrste osiguravajućeg pokrića. U Srbiji su mala i srednja preduzeća nedovoljno osigurana. Kao uzroci nastanka navedenog problema nedovoljnog osiguranja MSP ističu se sledeći faktori: otpor prema plaćanju premija za adekvatan nivo osiguravajućeg pokrića, nedostatak poznavanja prave vrednosti sopstvene imovine, nedostatak znanja o osiguranju, malo praktično iskustvo u upravljanju rizicima itd. Mogućnost razvoja osiguranja MSP u Srbiji, koja je posebno analizirana u ovom delu magistarske teze, usko je povezana sa budućim ekonomskim prilikama i regulatornim okvirom. Kako bi postigle bolje rezultate u osvajanju segmenta MSP osiguravajuća društva u Srbiji trebalo bi da još više razviju ponudu osiguranja namenjenu MSP po adekvatnim cenama, da obezbede adekvatne kanale distribucije, da uzmu aktivno učešće u edukaciji MSP itd. Potrebno je podići nivo znanja MSP o procesu upravljanja rizicima, o osiguranju itd. Edukacijom osiguravajuće kompanije direktno utiču na višestruko podizanje kvaliteta MSP kao tržišnog potencijala, i to je više nego isplativo ulaganje osiguravača. Sa druge strane, osiguravači moraju da rade na omasovljavanju agenata prodaje usluga osiguranja i njihovoj edukaciji i zainteresovanosti za prodaju paketa osiguranja namenjenih MSP. Za postizanje bolje efikasnosti u zaključivanju ovih osiguranja osiguravač mora da ima dobar informacioni sistem, što je detaljno analizirano u okviru poslednjeg poglavlja četvrtog dela magistarske teze.

5. Ostvareni rezultati

Osnovni rezultati magistarske teze kandidatkinje Sanje Popov Karan ogledaju se u sledećem:

a) Detaljan prikaz funkcionisanja osiguranja kao metode upravljanja rizicima u malim i srednjim preduzećima sa ciljem obezbeđenja uslova za njihovo nesmetano funkcionisanje i ostvarivanje pozitivnih rezultata. Obradene su postupno tri široke vrste osiguravajućeg pokrića, kao načina upravljanja rizicima: osiguranje zaposlenih, osiguranje od odgovornosti i osiguranje imovine, koje najčešće koriste mala i srednja preduzeća. Osiguranje preko naknade štete utiče na to da mala i srednja preduzeća lakše prevaziđu nastale probleme.

b) Diferencijacija postupaka i metoda osiguranja malih preduzeća u odnosu na postupke i metode osiguranja srednjih preduzeća radi obezbeđenja adekvatnijih paketa usluga osiguranja koje će efikasnije delovati na razvoj ovih preduzeća. Bitni faktori uspeha prodaje usluga osiguranja kod preduzetnika i malih preduzeća su: dobro upravljanje distributivnim kanalima, vrhunski proces kontrole kvaliteta usluga osiguranja, detaljna segmentacija tržišta, efikasan marketing itd. Za uspešnu prodaju usluga osiguranja srednjim preduzećima potrebno je smanjiti troškove distribucije, ukoliko se osiguravači opredele za pojedinačan pristup svakom preduzeću, napraviti kompleksniji paket usluga osiguranja itd.

c) Komparativna analiza primene osiguranja kao metode upravljanja rizicima u malim i srednjim preduzećima u Evropskoj uniji i u drugim odabranim zemljama, uz potenciranje odgovarajućih rešenja problema ispoljenih u našem sistemu osiguranja malih i srednjih preduzeća. Za mala i srednja preduzeća kao ciljnu grupu za

osiguranje, nedvosmisleno se na osnovu analize zaključuje da nisu dovoljno pokrivena osiguranjem u zemljama u razvoju a i u pojedinim razvijenim zemljama sveta. Za iskorišćenje potencijala u osiguranju malih i srednjih preduzeća u Srbiji, nameće se kao važan preduslov, pored neophodnih regulatornih i ekonomskih reformi, edukacija subjekata koji se mogu potencijalno osigurati.

6. Zaključak

Na osnovu prethodno navedenog, Komisija konstatuje, da je kandidatkinja Sanja Popov Karan uradila magistarsku tezu u svemu prema već odobrenoј prijavi, koristeći dostupnu domaću i stranu literaturu iz oblasti kojoj pripada obrađena tema. Mišljenja smo da će ova magistarska teza predstavljati doprinos u pogledu sagledavanja mogućih pravaca razvoja i primene osiguranja kao metoda upravljanja rizicima u malim i srednjim preduzećima u Srbiji.

Imajući u vidu prethodno navedeno, **predlažemo Nastavno-naučnom veću Ekonomskog fakulteta u Beogradu, da kandidatkinji Sanji Popov Karan odobri javnu odbranu magistarske teze pod naslovom „Osiguranje kao metod upravljanja rizicima u malim i srednjim preduzećima“**

Beograd, 30.04.2010.g.

Članovi komisije:

1. dr Tatjana Rakonjac-Antić, vanr. prof.

T. Rakonjac Antić

2. Prof. dr Jelena Kočović

J. Kočović

3. Prof. dr Stevo Janošević

St. Janošević